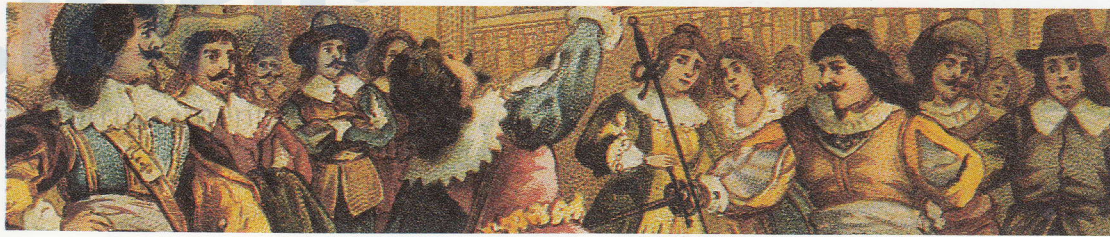

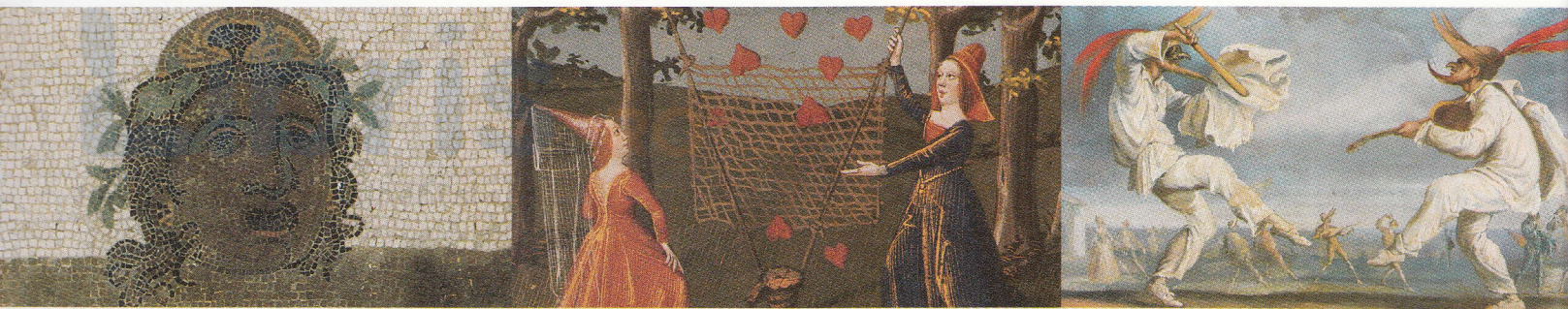
enciclopedia pentru tineri

Aventura cărții

enciclopedia rao

C u p

literaturile antice

6

■ Primii eroi 8

Biblia 10

■ Atena și Roma 12

Teatrul grec și roman 14

■ În Evul Mediu 16

Poezii iubirii 18

Povești și *fabliaux* 20

Teatrul: miracole și mistere 22

■ Poezie și povești din Orient 24

Marco Polo 26

marii clasici

28

■ Rabelais și Ronsard 30

Tiparnița 32

■ Teatrul italian 34

■ Shakespeare 36

■ Cervantes și *Don Quijote* 38

■ Corneille și Racine 40

■ Molière 42

■ A fost odată... 44

■ Teatrul în secolul al XVIII-lea 46

■ Robinson și Candide 48

■ *Enciclopedia* 50

r i n s

timpurile moderne 52

■ **Romantismul european** 54

 Romantismul francez 56

■ **Romanul social** 58

 Pasiunea pentru real 60

■ **Realismul european** 62

■ **Romanul de aventuri** 64

 Fantastic și aventură 66

■ **Poeții blestemați** 68

■ **Teatrul modern** 70

■ **Poezia în secolul XX** 72

 Suprerealismul 74

■ **Diferite tipuri de roman** 76

■ **Scriitorii și războiul** 78

■ **Romanul contemporan** 80

■ **Teatrul în secolul XX** 82

Banda desenată, povești în imagini 84

■ **Romanul polițist** 86

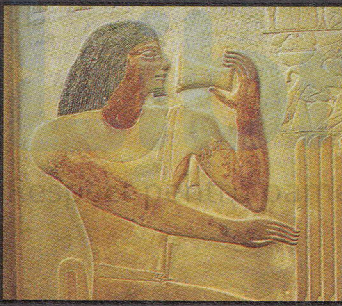
■ **Science fiction** 88

■ **Literaturile lumii** 90

■ **Cărțile și eroii lor** 92

■ **Indice** 94

Ce se citea acum 4 000 de ani? Primele texte au apărut în Egipt și în Mesopotamia. Ele sunt povestiri ample și poeme care narează crearea lumii și a oamenilor, viața zeilor și faptele de vitejie ale eroilor.

Primii eroi

EGIPTEANUL PTAHHOTEP este autorul unei cărți de înțelepciune scrise acum mai bine de 4 000 de ani.

- ☆ **epopee:** amplu poem narativ în metru fix, amestec de istorie și legendă, care glorifică un erou sau un eveniment.
- ☆ **evanghelie:** de la cuvântul grecesc *evangelion*, „bună veste”. Se numesc Evangheliile povestirile despre viața lui Iisus, compuse de patru autori – Matei, Marcu, Luca și Ioan.
- ☆ **evrei:** popor din Orientul antic a cărui istorie este povestită în Biblie.
- ☆ **Mesopotamia:** regiune în Asia, între Tigru și Eufrat, unde s-a dezvoltat o civilizație strălucitoare începând din mileniul al III-lea î.Hr.
- ☆ **piramidă:** monument impunător folosit drept mormânt în Egiptul antic.
- ☆ **profet:** om care, vorbind în numele divinității, prezice viitorul.
- ☆ **roman:** operă epică de amploare care înfățișează personaje făcându-le să trăiască aventuri sau conflicte.

Ne putem oare imagina o lume fără cărți, fără ziare, fără afișe, fără nimic scris? Este oare imposibil? Nu. Este suficient să ne întoarcem în timp, acum 6 000 de ani, când scrierea nu exista. Povestile se transmiteau prin viu grai, pe cale orală. La fel, legile, codurile care spuneau ce e bine și ce e rău – toate acestea nu erau scrise.

Inventarea scrierii

Revoluția s-a produs către anul 3000 î.Hr.: sumerienii, în Mesopotamia, alcătuiesc un sistem de desene, gravate pe tăblițe de argilă, care le permit să-și numere averea: un cap de bou desemnează un animal, un spic de grâu, recolta etc. Inventând semne noi pentru a nota sunetele limbii și nu obiecte reale, sumerienii exprimă tot mai clar idei – și astfel se naște scrierea. În Egipt, hieroglifele au apărut între 3000–2500 î.Hr. Pentru egipteni, aceste desene frumoase sunt un mijloc de a comunica cu zeii – este o scriere sacră. Textele lor sunt gravate sau pictate în temple, în piramide, pe sarcofage, iar cărțile lor sunt rulouri de papirus (obținute dintr-o plantă asemănătoare trestiei, ce crește pe malul Nilului). Celebra *Carte a morților*, din secolul al XV-lea î.Hr., însoțește mumiile în sarcofage și-i explică defunctului cum

să intre în împărăția morților. De asemenea, egiptenii au scris multe culegeri de înțelepciune. Cea mai cunoscută este *Înțelepciunea lui Ptahhotep* – o culegere de sfaturi de viață date de un personaj real, Ptahhotep, ministru al faraonului între 2400 î.Hr.

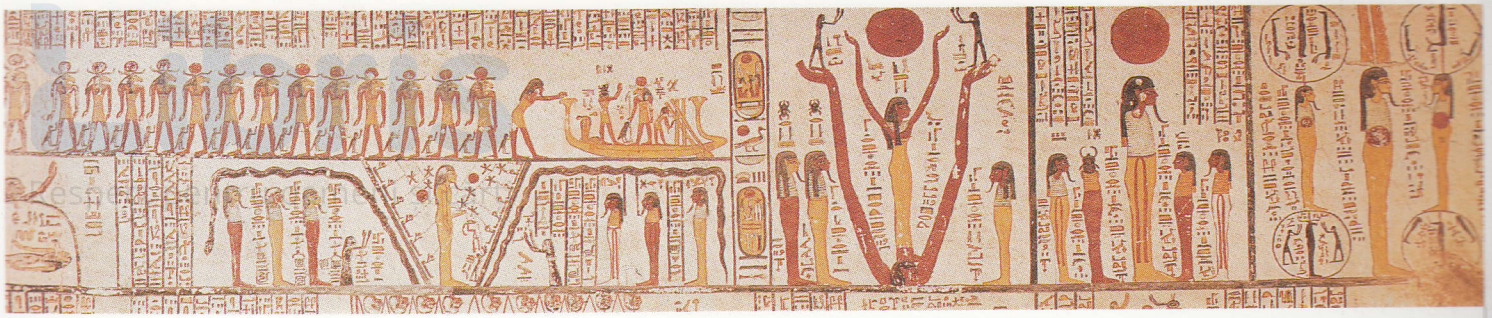
Aventurile lui Sinuhe

Cel mai atractiv dintre textele egiptene antice este un roman, *Romanul lui Sinuhe*. Sinuhe este un personaj real – un funcționar de la Curtea faraonului – și povestea sa a fost romanțată încă din timpul vieții. Într-o zi, Sinuhe descoperă un complot împotriva prințului moștenitor. Niciodată n-ar fi trebuit să audă așa ceva! Viața îi este în pericol, fuge din Egipt, traversează deșertul unde, mort de sete, este salvat de nomazi. Ajunge în actuala Sirie, trăiește într-un trib de munteni,

se căsătorește cu fata șefului de trib, câștigă lupte, devine un om bogat și respectat. Dar regretă „locul unde inima își găsește pacea”: țara sa natală. În cele din urmă revine în Egipt.

Scrib șezând (circa 2400 î.Hr.). Scribii egipteni redactau textele religioase.

Exemple de hieroglife, scrierea sacră a egiptenilor (mormântul lui Ramses al IV-lea, Valea Regilor, lângă Teba).

Epopoea prieteniei

În Mesopotamia, la două sau trei secole după Sinuhe, un poet genial povestește viața sau, mai degrabă, legenda unui personaj, și el real: Ghilgameș, rege al orașului Uruk, din Sumer. La începutul poemului, Ghilgameș este un rege tiranic. Un uriaș, Enkidu, este trimis de zei pentru a-l muștra, dar cei doi devin prieteni nedespărțiți. În cursul unei expediții îndepărtate, ei îlucid, în ciuda interdicției divine, pe gigantul Huwawa și, la întoarcere, continuă să nesocotească zeii. Enkidu se îmbolnăvește și moare. Disperat, Ghilgameș caută pretutindeni mijlocul de a-l reînvia. Merge și în împărăția morților. Zadarnic. Întors în orașul său, Ghilgameș înțelege ce înseamnă a fi om: a fi muritor și a avea nevoie de dragoste. De acum înainte va fi un rege bun. *Epopoea lui Ghilgameș* este prima **epopee** a omenirii și ea instituie prietenia, dragostea față de semenii, drept valoare supremă.

Cel mai mare poem al lumii

Depart, în India, se dezvoltă o civilizație numită azi indo-europeană, deoarece este înrudită cu aceea din Europa. Limba sfântă a indienilor, sanscrita, face parte din aceeași familie cu greaca și latina. Poemele indiene dedicate zeilor, marile culegeri de înțelepciune religioasă constituie baza hinduismului, religia cea mai răspândită în India. Textul cel mai cunoscut este un imens poem de circa 200 000 de versuri, *Mahabharata*.

Ghilgameș înfruntând taurul ceresc.

Acest titlu înseamnă „marea înțelepciune a Baraților“. Poemul povestește războiul dintre două ramuri ale unei familii, cei cinci frați Pandava și rivalii lor, Kaurava, care vor să ia în stăpânire regatul. În acest poem sunt strânse laolaltă mii de legende, în care măceluri cumplite stau alături de înțelepciunea cea mai elevată. Un poem de asemenea dimensiuni nu este opera unui singur autor; el a fost completat în timp, poate începând din secolul al X-lea î.Hr. Și astăzi este încă foarte popular în Asia. □

Literații chinezi

În China, scrisul este arta fundamentală. Scrisul în cele două accepțiuni ale termenului: a compune opere literare și a le caligrafia cu pensulă și tuș. Trebuia ca toți literații, adică știutorii

de carte chinezi – cei care administrau imperiul – să cunoască perfect operele vechi (clasice) pe care tradiția le atribuie unui înțelept din secolul al VI-lea î.Hr., Confucius (deasupra). Sunt cinci opere clasice principale, dintre care cea mai cunoscută este *Yi jing*, *Cartea schimbărilor*, cu 64 de scheme abstracte utilizate în divinație. Celelalte sunt culegeri de poezie sau documente istorice, geografice, politice. Întreaga literatură chineză s-a dezvoltat plecând de la aceste modele.

Scenă din Mahabharata.

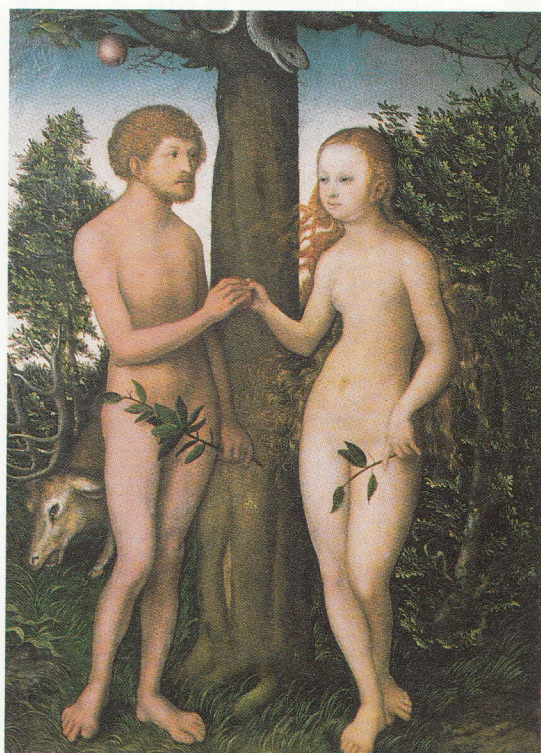
Moise, după ce i-a eliberat pe evrei din sclavia din Egipt, a primit Tablele Legii.

Biblia

Compusă acum două-trei mii de ani, Biblia rămâne cartea cea mai citită din lume. Această mare culegere de povestiri despre Dumnezeu și istoria omului reprezintă fundamentul religiilor evreiești și creștine și, în sens mai larg, al întregii civilizații occidentale.

Facerea lumii

„La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul. [...] Și a despărțit Dumnezeu lumina de întuneric. [...] Și a fost seară și a fost dimineață: ziua întâi.” Astfel prezintă Biblia crearea Universului: în cele patru zile care urmează, Dumnezeu separă cerul și apele de pământ, pune aștrii pe boltă, creează planetele, păsările și peștii. Într-a șasea zi creează celelalte animale și, dintr-o

Adam și Eva, primul cuplu, în grădina Paradisului (tablou de Lucas Cranach cel Bătrân, sec. al XVI-lea).

Unul dintre nenumărații eroi ai Bibliei, David, învingătorul uriașului Goliat.

mână de pulbere, îl face pe primul om, Adam, al cărui nume înseamnă „țărână”. Mulțumit de lucrarea sa, într-a șaptea zi Dumnezeu se odihnește. Iată, rezumat în câteva pagini foarte poetice, marele mister al originii lumii și a umanității: există o divinitate unică și atotputernică; ea poate, cu un cuvânt și cu o suflare, să dea viață omului, înainte de a încheia cu un popor, evreii, un legământ sfânt.

O carte sfântă

Inițial, Biblia a fost o amplă culegere de povestiri și poeme transmise, din generație în generație, de preoții și credincioșii care trăiau în Palestina în mileniul I î.Hr. Cele mai vechi poeme, imnurile religioase, datează probabil din secolele X-IX î.Hr., iar cărțile cele mai recente sunt din secolul I î.Hr. Creștinii numesc Vechiul Testament această primă parte a Bibliei, care reprezintă fundamentul religiei evreiești: primele cinci cărți

Biblia, de la pergament la Internet

Cuvântul „biblie” vine din grecescul *biblia* care înseamnă „cărțile”. Aceste cărți au fost compuse în epoci diferite de mai mulți autori. Biblia evreiască (Vechiul Testament al creștinilor) a fost scrisă în ebraică. Noul Testament a fost scris în grecește de creștini. Biblia a fost tradusă în 1 800 de limbi și dialecte. Manuscrise foarte vechi ale Bibliei în ebraică, dintre care unele din secolul al II-lea î.Hr., au fost descoperite în grotlele de la Qumran, lângă Marea Moartă, începând din 1947. În Evul Mediu, manuscrise bogat împodobite cu miniaturi (deasupra, o scenă din Apocalipsă) transmit mesaje cărții sfinte. Astăzi, Biblia există sub toate formele: carte, benzi desenate, casete video și, desigur, în site-uri pe Internet.

Cina cea de taină (în latină *cena*, „masă de seară“) îi strânge laolaltă pe Iisus și pe cei doisprezece apostoli, înaintea morții lui Hristos.

ale Bibliei – care cuprind narațiuni despre Facere, istoria patriarhilor, cea a lui Moise și toate legile civile și religioase ale evreilor – formează Torah („lege“ în ebraică). De asemenea, în Biblie se află prorociile **profeților**: fără încetare, ei le reamintesc regilor și poporului că trebuie să-i fie credincioși lui Dumnezeu.

Noul Testament

Mai târziu, când Palestina ajunge sub stăpânire romană, apare un nou profet, pe nume Iisus. Predicile lui stânenesc autoritățile care îl condamnă la moarte și astfel Iisus are de pățimit calvarul crucii. Credincioșii văd în el pe Fiul lui Dumnezeu. Povestea vieții lui, istorisită în patru forme puțin diferite în **Evangelii**,

împreună cu alte texte, reprezintă pentru creștini a doua parte a Bibliei, Noul Testament (v. *Religiile lumii*).

O carte pentru întreg Occidentul

Creștinismul se răspândește în lume începând din secolul I d.Hr. Astfel, Biblia devine temelia civilizației occidentale. În acest sens, și necredincioșii pot găsi în Biblie repere fundamentale, mai cu seamă în ce privește stabilirea cronologiilor: occidentalii își datează evenimentele în raport cu nașterea lui Iisus – există un „înainte“ și un „după“ Iisus Hristos. Alt exemplu: de ce săptămâna are șapte zile? Pentru că lui Dumnezeu i-au trebuit șapte zile pentru a face lumea. Și iată cum timpul Bibliei ne orânduiește viața de zi cu zi! □

Povestiri frumoase

Vreme de secole, Biblia a fost principalul izvor de inspirație pentru artiștii și scriitorii europeni și americani. Este una dintre marile cărți ale omenirii. Ea strânge laolaltă texte de tot felul – relatări istorice, povești, proverbe, poeme – populate cu personaje uluitoare (Avraam, care e gata să-și jertfească fiul, Isaac, din credință pentru Dumnezeu; Moise, care primește Tablele Legii de la Dumnezeu; David, care îl învinge pe uriașul Goliat etc.). Ea povestește despre lucruri extraordinare (arca lui Noe în care sunt strânse animalele în timpul Potopului – deasupra – sau Turnul Babel) care au marcat imaginația și memoria tuturor, fie ei credincioși, sau necredincioși.

Turnul Babel (imaginat aici de un pictor din sec. al XVI-lea), ridicat de oameni în speranța ajungerii la cer.